

Наша Слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 50 (1513) 16 СНЕЖНЯ 2020 г.

Да Усебеларускага Народнага Сходу

Як і многія чытачы "Нашага слова", мы спадзяёмся, што аб'яўлены шосты Усебеларускі Народны Сход дапаможа вывесці краіну з глыбокага сістэмнага крызісу, які выкліканы сур'ёзнымі тактычнымі і стратэгічнымі хібамаі дзяржаўнай палітыкі Прэзідэнцкай вертыкалі за апошнія 26 гадоў. Яе палітыка падлягае карэннай перабудове з поўнай заменай чынавенства самых высокіх эшалонаў улады. Яе неабходна перадаць у надзейна-адказныя рукі палітыкаў цвёрдага дзяржаватворнага беларускага нацыянальнага гарту. На адрас Сходу намі пасланы ліст наступнага зместу.

У камісію па правядзенні шостага Усебеларускага Народнага Сходу

Нас, як і многіх беларусаў нацыянальнай арыентацыі, вельмі непакоіць сацыяльны стан беларускай мовы, выкліканы сур'ёзнымі хібамаі ўведзенага дзяржавай афіцыйнага беларуска-рускага двухмоўя. Практычна поўная адсутнасць беларускай мовы ў афіцыйным жыцці выключыла яе і з міжасобных зносін людзей. Народ анямеў у сваёй роднай мове, яго пазбавілі права называцца беларусамі. Поўная страта беларускай мовы, сведкамі чаго мы з'яўляемся, непазбежна прывядзе да этнічнага вымірання беларускага народа, пакажа сусветнай цывілізацыі, што палітыка яго дзяржавы не адпавядае нацыянальным інтарэсам карэннага этнасу Рэспублікі Беларусь.

Настойліва просім Вас гэтае лёсавызначальнае пытанне абмеркаваць на гэтым Сходзе. Галоўны даклад на ім пажадана прачытаць па-беларуску. Уносім прапанову абмеркаваць на Сходзе пытанне аб стварэнні пры Адміністрацыі Прэзідэнта і пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Дзяржаўнай моўнай інспекцыі па забяспечэнні беларускай мове роўнага з рускай месца ў афіцыйным жыцці краіны.

Са шчырай павагай!
**Прафесары Леанід Лыч і
Мікола Савіцкі.**

Аднаму з найлепшых беларускіх краязнаўцаў - 60

9 снежня споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння беларускага краязнаўца, пісьменніка і педагога Ігара Пракаповіча з Паставаў. Зацікаўленне родным краем пачалося ў Ігара Пракаповіча ў далёкім 1985 годзе, калі ён, выпускнік геаграфічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта, вярнуўся са сталіцы на радзіму і быў накіраваны на працу ў невялікую васьмігодку ў вёску Апідамы, што на мяжы з Літвой. Там паспрабаваў ладзіць першыя вандрожкі з вучнямі і быў уражаны, што амаль у кожным вакольным паселішчы былі нейкія цікавосткі: стараверскія храмы, каплічкі, помнікі, легенды, паданні, гісторыі, пра якія

нідзе ніякай інфармацыі знайсці не ўдавалася. Таму і пачаў зана-тоўваць, фатаграфавач, запіс-ваць на магнітафонную стужку. Спачатку гэта ўсё збіралася ха-тычна, ад вандрожкі да вандрожкі. Пазней работа набыла больш сі-стэмны характар. На гэта паўплы-ваў і ўдзел у 1990-я гады ў Ві-цебскіх абласных краязнаўчых спаборніцтвах "Мой родны кут", якія арганізаваў метадыст аддзела краязнаўства цэнтра пазашкольнай работы Віцебскага упраўлен-ня адукацыі Алег Куржалаў. Ён зрабіў вялікі ўплыў і на Ігара, і на многіх краязнаўцаў Віцебшчыны, быў іх "хрышчоным бацькам" у гэтым напрамку дзейнасці. Мена-

віта дзякуючы яму, Ігару ўдалося наведаць архівы і музеі Віцебска, Менска, Вільні, Пецярбурга, здзейсніць цікавую паездку ў Польшчу (Беласток, Варшава, Кракаў, Люблін). Гэта быў вялікі досвед, добрая навука. І ён зразумеў тады, што не трэба марнаваць час на тое, каб агітаваць і заклікаць некага да пэўных відаў дзейнасці, праводзіць разборкі і гаварыльнію па нейкіх пустых справах, а трэба дзейнічаць і сваімі справамі, і пазіцыяй даваць прыклад іншым: размаўляць на роднай мове, шанавачь родную гісторыю, культуру, геаграфію, у

межах абставін змяняць жыццё да лепшага. У сярэдзіне 1990-х Ігар Пракаповіч паступіў у аспірантуру Нацыянальнага інстытута адукацыі, дзе на аснове агульнай тэорыі сістэм распрацаваў сістэму школьнага краязнаўства, галоўныя палажэнні якой апісаў у адной са сваіх манаграфій. Працуючы ў школе і ў гімназіі, Ігар стараецца далучыць да краязнаўства вучняў: разам з імі выдаў сем невялічкіх кніжачак пра вёскі, вуліцы горада Паставы, дзіцячыя гады У. Дубоўкі і іншыя. З-пад пяра самога Ігара Пракаповіча выйшлі з друку больш за 50 кніг па краязнаўстве. Ён з'яўляецца адным з найлепшых даследчыкаў роднага краю ў Беларусі. Калі б па адным такім Ігару Пракаповічу на кожны раён Беларусі, то наша Бацькаўшчына была б грунтоўна даследавана. Краязнаўчая і літаратурная творчасць Ігара Пракаповіча ўшанавана Нацыянальнай літаратурнай прэміяй Рэспублікі Беларусь... Са святам, з юбілеем Вас, спадар Ігар! Няхай і надалей Вам шчыра і плённа працуецца і пшущца новых кнігі!

Сяргей Чыгрын,
Беларускае Радыё Рацыя.

ЗВАРОТ

(3 нагоды падзей 2020 г.)

Громы зноў будзяць прасторы,
Маланкі ўспыхваюць блізка,
Чарнеюць маўкліва разоры -
Што будзе з зямлёй Абеліскаў?

Стаяць Абеліскі, як воі,
У памяць аб нашым салдаце,
Што выйшаў на ратнае поле
Свой край і свой род зберагаці.

Стаяць Абеліскі і бачаць,
Як танкі грукочуць над полем,
І сілы там чорныя скачучь -
Зямля здрыганулася болем.

Сыночкі, якая навала
Зноў зрушыла сілу на бой?
Якая бяда напаткала
І хто тут чужынец, хто свой?

Глядзяць з Абеліскаў салдаты
На армію роднага краю.
Глядзяць на іх родныя хаты
З надзеяй і болем адчаю.

Было ж у іх ратнае поле,
Прайшлі праз пакуты, нягоды,
Каб новая, светлая доля
Была ў іх нашчадкаў заўсёды.

А ваша дзе ратнае поле?
Каго трэба вам пакараці?
За тое, што люд хоча волі,
Сястра ваша, брат ваш і маці...

Не будзе вам воінскай славы,
Вы ганьбу к сабе прызавеце.
Не на ахову дзяржавы,
Мае вы сыночкі, ідзеце.

Гісторыя - лепшая сведка -
Змагацца з народам ганебна!
Дык, можа, вярніцеся, дзеткі,
Вайна нам зусім не патрэбна.

Спыніцеся ля Абеліскаў,
Успомніце воінаў слынных,
Ў паклоне схіліцеся нізкім
У дань абаронцаў Айчыны.

Галіна Гражынская,
сябра Валожынскай
суполкі ТБМ.

Памёр беларускі грамадскі дзеяч Аляксандр Місцюкевіч

Памёр беларускі грамадскі дзеяч, гарадзенец Аляксандр Місцюкевіч, актыўны сябра Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Яму было 77 гадоў. На працягу доўгіх гадоў займаў пасаду старшыні Рады Гарадзенскай абласной

арганізацыі Таварыства беларускай мовы. Шчыры беларускі патрыёт, вернік. Веў актыўны дыялог з уладамі пра вяртанне ў вонкавае афармленне Гародні беларускай дзяржаўнай мовы, захавання малых архітэктурных формаў, якія абласныя ўлады спрабавалі схаваць ад жыхароў. Як краязнавец займаўся вывучэннем Слонімшчыны.

Аляксандр Місцюкевіч памёр 11 снежня ў Гародні ад каранавіруснай інфекцыі. Абласная арганізацыя Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны выказвае словы смутку і спачування родным нябожчыка.

*Старшыня Гарадзенскай абласной Рады ТБМ імя Ф. Скарыны
Віктар Парфёненка.*

Не стала Аляксандра Місцюкевіча - даследчыка Слонімшчыны

У Гародні не стала гісторыка, грамадскага актывіста і даследчыка Слонімшчыны Аляксандра Місцюкевіча. Ён пражыў 77 гадоў і памёр ад каранавіруснай інфекцыі.

Нарадзіўся ён на Слонімшчыне ў вёсцы Піронім. Усё жыццё ён адпрацаваў на пасадах, звязаных далёка не з краязнаўствам, гісторыяй, філалогіяй. У свой час ён закончыў Беларускі інстытут механізацыі сельскай гаспадаркі. Працу пачаў электрамэнцерам і даслужыўся да намесніка дырэктара вучэбнага цэнтра РУП Гроднаэнерга. Разам з тым, Аляксандр Місцюкевіч актыўна займаўся грамадскай дзейнасцю, цікавіўся гісторыяй сваёй сям'і, гісторыяй роднага краю. У 1999 годзе яго абіраюць кіраўніком Гарадзенскага абласнога Таварыства беларускай мовы. І дзесяць гадоў разам з іншымі землякамі ён адраджаў беларускую мову на Гарадзеншчыне - вяртаў яе ў школы, на прадпрыемствы і ў арганізацыі.

У 2002 годзе мне трапіў у рукі маленькі памер, але ладненькі зборнічак "Спявайце, братцы, спявайце". Гэта быў кішэны фармат беларускага спеўніка, у які былі сабраны песні рознага жанру. Яго складалі гарадзенскі паэт і кампазітар Яўген Петрашэвіч і Аляксандр Місцюкевіч.

Час ішоў і спадар Місцюкевіч сур'езна захапіўся гісторыяй сваёй роднай вёскі Піронім на Слонімшчыне. Пачаў збіраць пра яе розныя звесткі: ад успамінаў да архіўных матэрыялаў. І сабралася іх шмат. Ён пачаў пісаць асобныя артыкулы, зрэд часу друкуючы іх на старонках "Газеты Слонімскай". Так атрымалася і кніжка "Падарожжы па родных мясцінах", якая пабачыла свет у гарадзенскім выдавецтве "ЮрСаПрынт" у 2016 годзе.

У "Падарожжях па родных мясцінах" Аляксандр Місцюкевіч вельмі цікава распавёў не толькі пра родную вёску Піронім, але і пра асоб, якія некалі мелі дачыненне да вёскі, былі яе гаспадарамі. Найперш шмат новых архіўных звестак аўтар знайшоў пра шляхціцаў Бронскіх. Дзякуючы Бронскім у Піроніме ў XIX стагоддзі была адкрыта суконная фабрыка, на якой працавалі 75 чалавек.

Апісваючы гісторыю Піроніма, аўтар кнігі даследуе і іншыя вёскі і хутары Слонімшчыны, асабліва тыя, якія суседнічаюць ці суседнічалі з Піронімам. Найперш гэта Львоўшчына, Ісаевічы і Дзераўная. Таму што лёс роднай вёскі краязнаўца Місцюкевіча падобны на лёс іншых слонімскіх вёсак. Не абмінула іх і паўстанне 1863 года, розныя войны, у тым ліку Першая і Другая сусветныя, рэпрэсіі і калектывізацыя. Сотні землякоў праходзяць праз старонкі кнігі Аляксандра Місцюкевіча, якія змагаліся з ворагамі, прымалі ўдзел у паўстаннях, загінулі за Бацькаўшчыну і на франтах, былі сасланыя ў Сібір ці закатаваныя, а таксама тыя, хто застаўся жыць і працаваць на роднай зямельцы, перажыўшы многія войны, рэпрэсіі і калектывізацыю...

Аляксандр Місцюкевіч шмат гадоў пражыў у Гародні. Яго заўсёды можна было бачыць на розных мерапрыемствах, сустрэчах, прэзентацыях, а таксама на роднай Слонімшчыне. Ён хварэў душой і сэрцам за Бацькаўшчыну і родную мову. Для ўсіх землякоў і беларусаў - гэта вялікая страта. Нам заўсёды будзе не хапаць гэтага шчырага, светлага і таленнавітага чалавека.

*Сяргей ЧЫГРЫН,
старшыня Слонімскай раённай
арганізацыі ТБМ.*

Памяці Аляксандра Місцюкевіча

11 снежня скончылася зямное жыццё шчырага беларуса, адраджэнца, сябра Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны Аляксандра Іванавіча Місцюкевіча.

Шлях яго да беларускай Беларусі быў невыпадковы, працяглы, як і многіх савецкіх беларусаў. Нарадзіўся ён 14 ліпеня 1943 г. на Слонімшчыне, дзе яго продкі з даўніх часоў захоўвалі і баранілі сваю беларускую адметнасць. З дзіцячых гадоў да заканчэння Дзераўноўскай сярэдняй школы ён жыў і фарміраваўся ў беларускім моўна-культурным асяроддзі, і пазней яму не спатрэбілася асаблівых высілкаў для вывучэння мілагучнай роднай мовы. Пасля была вучоба ў прафтэхвучылішчы электратэхнікі, 3 гады службы ў савецкім войску, навучанне ў Беларускім інстытуце механізацыі сельскай гаспадаркі, які ён закончыў у 1975 г. з дыпломам інжынера - энергетыка. Гады навучання і служба ў арміі, праца прарабам па пракладцы высокавольтных электраліній, на розных інжынерных пасадах у Гроднаэнерга фарміравалі яго як звычайнага стандартнага савецкага беларуса, у якога адна радзіма - Савецкі Саюз і адна агульная мова - руская.

Але сямейная, вясковая, школьная беларуская загартоўка не загінула, а ў сярэдзіне 80-х гадоў з перабудовай атрымала моцную падтрымку. Абуджалася нацыянальнае жыццё ў рэспубліка, расла нацыянальная самасвядомасць беларусаў.

Аляксандр Місцюкевіч нібыта чакаў гэтага часу. Пасля працоўнага прафесійнага росту пачынаецца новы, духоўны ўздым у яго жыцці. Ён, інжынер, энергетик, паглыбляецца ў вывучэнне сапраўднай, нескажонай савецкімі гісторыкамі гісторыі Беларусі, яе культуры, актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці горада. Калі пачалі ўзнікаць у Гародні першыя суполкі Таварыства беларускай мовы, Аляксандр Іванавіч стварыў такую першасную арганізацыю ў Гроднаэнерга, дзе ён працаваў у гэты час. Працаўнікі вытворчага аб'яднання з задавальненнем слухалі паведамленні вучоных універсітэта, пісьменнікаў па праблемах беларускай гісторыі, культуры, мовы. Новы штуршок у нацыянальным адраджэнні атрымала арганізацыя пасля прыняцця Закона аб мовах, які паслядоўна рэалізоўваўся ў Гроднаэнерга пры актыўным удзеле сп. Місцюкевіча. Справаводства на прадпрыемстве было пераведзена на беларускую мову, вытворчыя нарады і "лятучкі", навучанне ў вучэбным цэнтры праводзіліся таксама па-беларуску. Як ініцыятыўны сябар Таварыства Аляксандр Місцюкевіч удзельнічаў у шматлікіх мерапрыемствах гарадской арганізацыі. Яго грамадская актыўнасць садзейнічала таму,

што ён пасля стварэння абласной арганізацыі Таварыства быў абраны намеснікам старшыні рады, а з 1999 г. узначальваў 9 гадоў Гарадзенскую абласную арганізацыю і ў многім садзейнічаў росту яе аўтарытэту ў грамадстве і сярод дзяржаўных органаў. На гэтай пасадзе ён клапаціўся аб выкананні Закона аб мовах, выкарыстанні беларускай мовы ў дзяржаўных і грамадскіх структурах, на прадпрыемствах, аб пашырэнні беларускамоўнага навучання, наданні гораду беларускага аблічча, ушанаванні памяці выдатных дзеячоў беларускай культуры (В. Быкава, А. Валынчыка, А. Цыхуна). Для вырашэння гэтых праблем Аляксандр Іванавіч сустракаўся з кіраўнікамі абласнога і гарадскога выканкамаў, начальнікамі і загадчыкамі аддзелаў выканкамаў, работнікамі пракуратуры, кіраўнікамі прадпрыемстваў. Яго радавала, што вуліцы горада набылі беларускія назвы, што ў гарадскім транспарце і на вакзалах гучыць беларуская мова, што кожны год адкрываліся па два беларускамоўныя першыя класы, што і пры яго ўдзеле ўшанавана памяць Заслужанага дзеяча культуры А. Валынчыка... Хаця не ўсё ўдавалася здзейсніць, што яго засмучала.

Аляксандр Місцюкевіч, патрыёт беларускай песні, разам з гарадзенскім кампазітарам Я. Петрашэвічам склалі і выдалі "Беларускі спеўнік" (2002 г.), дзе прадстаўлены 72 беларускія песні розных жанраў.

Аляксандр Місцюкевіч, патрыёт сваёй малой радзімы, шмат гадоў працаваў у архівах Гародні і Менска, у бібліятэках, паглыбляўся ў інтэрнэт, вывучаючы гісторыю Слонімшчыны, родных мясцін - Піроніма, Львоўшчыны, Ісаевіч, Дзераўной. Вынікам яго пошукаў стала цікавая кніжка "Падарожжы па родных мясцінах" (2016 г.), дзе прасочаны лёс многіх пакаленняў землякоў за некалькі стагоддзяў. Кніжка - падарунак сучаснікам.

Аляксандр Іванавіч усе гады да апошніх дзён, нягледзячы на праблемы са здароўем, не замыкаўся на хатніх справах, не адрываўся ад грамадскага жыцця, удзельнічаў у справах Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Штогод ён знаходзіў шчодрых спонсараў для падпіскі на газету Таварыства "Наша слова", з'яўляўся сябрам абласной рады.

Такім ён і застаецца ў памяці ўсіх, хто яго ведаў: працавітым, адкрытым, добрасумленным, сяброўскім, гатовым паслужыць людзям - шчырым, сапраўдным беларусам.

*Сябры абласной і гарадской
радаў Гродзенскай арганізацыі
Таварыства беларускай мовы
імя Ф. Скарыны.*

Да 100 годдзя пісьменніка Міколы Аўрамчыка Пісьменнік з зялёнай Бабруйшчыны

Наш зямляк пісьменнік Мікола Аўрамчык пражыў доўгае і няпростое жыццё, пакінуўшы нам цікавую літаратурную спадчыну. Нарадзіўся паэт у студзені 1920 года ў сялянскай сям'і ў мястэчку Плёсы на Бабруйшчыне, што ляжыць па шашы на Жлобін непадалёк ад чыгункі. Пасля пачатковай школы тры гады хадзіў у Цялушу ў сямігодку. Па прызнанню самога пісьменніка, да вучобы асабліва схільнасцей не выяўляў, а назва адну геаграфію. Але выкладчыца беларускай літаратуры Алена Меляшквіч па-спраўдному абудзіла цікавасць да свайго прадмета, і таму яшчэ будучы ў школе ён пачаў пісаць свае першыя творы. Пра сваю малую радзіму Плёсы паэт напісаў у прыгожым вершы, прысвяціўшы гэты твор свайму сябру Пімену Панчанка, які таксама ў маладосці працаваў у гэтых мясцінах у Бабруйскім раёне.

Плёсы

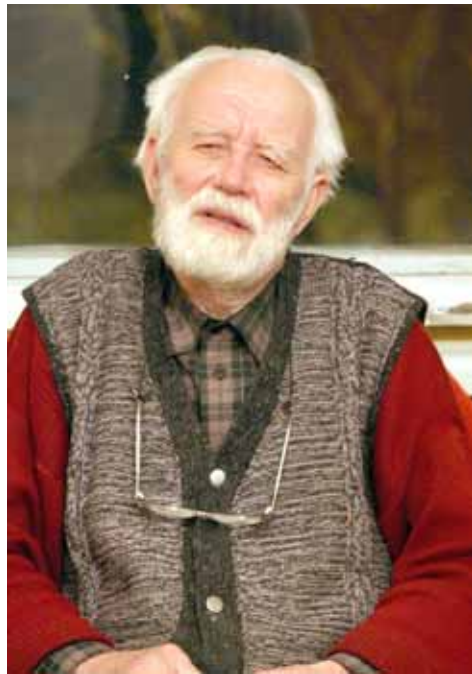
Тут раса зіхціць, нібы патрушчана
І рассыпана нябёсаў шкло...
Юнака прыслалі на Бабруйшчыну
Працаваць у гэтае сяло.
Плёсы!.. І адразу ўявіш завадзі...
Праўда, каб не кінуў ты дакор,
Мушу я агаварыцца загадзя:
Тут няма ні рэчак, ні азёр.
Мо таму нявобразнаму воку
І не спадабаўся гэты кут...
А якія месцы тут навокал
І жывуць якія людзі тут -
Самі за сябе гавораць зноўку
Назвы вёсак гэтае зямлі:
Красная Дуброва і Дубоўка,
Бортнікаў аж двое, Кавалі.
Людзі тут сустрэнуць і прывеццаць,
Бо не горш, як іншыя жывуць:
Самі ў Кавалёўскім сельсавеце
Шчасце для сябе яны куюць.
І паблізу колаў стук чыгунны
Музыку нагадвае ў цішы,
Нават рэйкі граюць, быццам струны,
І грыміць, як бубен, брук шашы.
Можа, зараз ты ўхмыльнешся горка...
А як нудна ад размоў было!
Дзесь на Асамблеі, у Нью-Ёрку,
Ты прыгадваў гэтае сяло.

1959 год.

У рэдакцыі часопіса «Малодосць». Злева направа: Уладзімір Юрвіч, Міхась Стральцоў, Мікола Аўрамчык, Уладзімір Караткевіч, Васіль Зуёнак

Упершыню жывых пісьменнікаў пабачыў увосень 1936 года, калі школьнікаў запрасілі ў Бабруйск у Дом Чырвонай арміі на вечарыну з удзелам Якуба Коласа і Платона Галавача. На гэтай імпрэзе М. Аўрамчык прачытаў свой верш, прысвечаны Я. Коласу. З 1937 года пачаў друкавацца ў бабруйскай газеце "Камуніст". Паступіў на літаратурны факультэт Менскага педінстытута і адначасова пачаў працаваць у рэдакцыі газеты "Піонер Беларусі". У час вайны быў на фронце. Патрапіў у палон і быў вывезены ў Рур на каменнавуальныя шахты. У красавіку 1945 вызвалены англічанамі. Пасля вызвалення працуе на Данбасе. Затым вяртаецца ў Менск і працягвае навучанне. Працуе ў рэдакцыях газет "Чырвоная змена", "Літаратура і мастацтва", у часопісе "Польмя". А ў 1953-80 гадах рэдактар аддзела паэзіі часопіса "Малодосць". Ажаніўся. Меў трох дачок. Аўтар кніг

прозы і паэзіі. Займаўся таксама перакладамі. Сумесна з Нілам Гілевічам - суаўтар паэмы "Сказ пра Лысаю гару." Вялікі ўплыў на творчасць пісьменніка аказаў Аркадзь Куляшоў. Вось што ў сваіх успамінах піша М. Аўрамчык: "Шпацыруючы па каралішчавіцкіх лясных сцежках, адзін час я шмат распытваў у Аркадзя Куляшова пра яго юнацкіх сяброў Юлія Таўбіна і Змітрака Астапенку, якіх ніколі не бачыў, але паэзія якіх мне заўсёды падабалася. Аднойчы падчас такой сустрэчы ён выказаў сумненне наконт таго, што Змітрак Астапенка загінуў. Нават таямніча спаслаўся на нейкую асобу, якая ў цяжкіх нібыта апазнала ягонага сябра... Неяк я раскажаў Аркадзю Куляшову, што ў пачатку вайны мяне прызваў у армію Мсціслаўскі ваенкамат. Паэт пачаў цікавіцца, як выглядае там Дзевочая гара, ці захаваліся старыя прысады перад будынкам іхняга былога педтэхнікума. І шкадаваў, што ўсё не выберацца праведзець горад свайго юнацтва. У выніку тых размоў я напісаў прысвечаны яму верш "Мсціслаў". А праз нейкі год Аркадзь Куляшоў прагаварыўся, што працуе над невялікай рэччу пра сваіх юнацкіх сяброў.

Я напрасіў, каб ён, калі закончыць яе, меў на ўвазе наш маладзёжны часопіс. Паэт паабяцаў і потым стрымаў сваё слова - "Маналог" друкаваўся ў "Малодосці".

Мікола Аўрамчык пайшоў з жыцця ў траўні 2017 года, пражыўшы 97 год. Чытаючы яго вершы і прозу нібы вандруеш па родных мясцінах нашай Беларусі.

Мая Бабруйшчына зялёная,
Здаешся іншым ты малой
З тваёй Бярэзінай хвалёная
І з непрыкметнаю Алой.
А мне заўсёды паўнаводнымі
Здаваліся іх берагі,
Былі твае мясціны роднымі,
Куток з маленства дарагі...
Ля Ступянёў і за Цялушаю
Майго каханна з той пары
Сляды нічым не зацярушаны -
Цвітуць пралескамі ў бары.
Якія стравы беларускія
Падносила ты да стала!..
І нават прозвішча бабруйскае
У спадчыну ты мне дала.

1970 год.
Алег Дзьячкоў.
Магілёў.

Аўтару паэмы "Каранацыя Міндоўга" - 90

10 снежня споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння беларускага паэта, літаратуразнаўца, перакладчыка, доктара філалагічных навук Міколы Арочки (1930-2013). Апошнія дваццаць тры гады жыцця ён пражыў у роднай вёсцы Вецявічы на Слонімшчыне. Там яго і правялі ў апошні шлях вясковцы на мясцовы пагост, правялі да сьнегу, лёс якіх быў трагічным і кароткім. У вясковай хаце засталіся на стала недапісаныя вершы і паэмы Міколы Арочки, а на кніжных паліцах сумуюць сёння без свайго гаспадара дзясяткі кніг, многія з якіх падараваныя пісьменнікамі з аўтаграфамі і пажаданнямі. Жонка паэта Марыя Іванаўна Арочка дазволіла мне пазнаёміцца з бібліятэкай літаратара, а таксама ўзяць у сваю асабістую бібліятэку твае выданні, якія мяне зацікавяць. Некалькі гадзін я сядзеў каля кніг асабістай бібліятэкі Міколы Арочки. Даставаў з паліц то адну, то другую, то сотую кнігі... Усе яны напаміналі мне пра таленавітага літаратара-земляка, якога ведаў і з якім сябраваў шмат гадоў. Найбольш кніг з аўтаграфамі ў асабістай бібліятэцы Міколы Арочки ад слонімскага літаратараў. Алега Лойкі, Уладзіміра Сакалоўскага, Анатоля Іверса, Аляксандра Талерчыка, Уладзіміра Кароткага. Свайм земляком Міколу Арочку лічылі і Мікола Грынчык, і Янка Брыль. У бібліятэцы Міколы Арочки захаваліся і іх кнігі з аўтаграфамі. "Дарагому Міколу Арочку, земляку і сябру з сардэчнымі пачуццямі і пажаданням далейшых, яшчэ большых і большых творчых поспехаў - аўтар. 8.4.1969. Мінск", - такі аўтаграф пакінуў Мікола Грынчык (1923-1999) на сваім даследаванні "Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі" (Мн., 1969). А Янка Брыль (1917-2006) на кнізе сваіх апавяданняў, замалёвак і нарысаў "Працяг размоў" (Мн., 1962) напісаў: "Міколу Арочку - земляку і паэту. Янка Брыль. 31.8.62".

Я шмат гадоў шчыра сябраваў з Мікалаем Мікалаевічам. Таму і цяпер не мінаю роднай вёскі Вецявічы Міколы Арочки. Там стаіць яго пустая хата. А вясковую вуліцу работнікі Сялявіцкага сельскага Савета называлі ў гонар двух Арочкаў - Міколы Арочки і Эдуарда Арочки. Эдуард Арочка некалі ўзначальваў мясцовы калгас, пісаў па-беларуску артыкулы на розныя тэмы і друкаваўся ў рэспубліканскіх газетах.

Анатоль Верабей, Мікола Арочка і Максім Танк, 1977 год

Сумна, што ўжо няма ў Вецявічах Арочкаў, а Мікалая Мікалаевіча ніколі не ўбачу ні ў хаце, ні на панадворку. Не крочыць ён з роварам па вёсцы, не вядзе на аселіцу сваіх коз, не малочіць і не жне. Паэт і сялянскі сын за вёскай прылёт трагічна загінулі яго два сыны, а невядомыя зламыснікі абрабавалі і падпалі яго кватэру, Мікола Арочка з жонкай і маленькім тады ўнукам Валерыкам, вярнуліся ў родную вёску. Тут і ратаваўся ён вясковай працай, прыродай, паветрам і, вядома ж, паэзіяй. Еду да яго ў Вецявічы і ў памяці прыгадваюцца радкі з першага зборніка Міколы Арочки:

Іду, як заварожаны,
А спеў пльве з-за гаці:
"Ці ўсе лугі пакошаны,
Ці ўсе сенажаці!..."

Мне заўсёды здаецца, што гэта гаць не толькі за аleshнікам паміж слоніmsкімі вёскамі Вялікая Кракотка і Вецявічы, але і гаць за маёй роднай вёскай. Слаўны мой, дзядзька Мікола!

Надзея Пятроўна Арочка з сынамі Янам і Міколам. Вецявічы, 1938 год

Так я яго часам клікаў, слухаў яго жыццёвыя былі, якіх пісьменнік ведаў даволі шмат. Ён мог распавядаць бясконца. Распавядаў ён і пра газетравад Эмал-Еўропа. Гэты газетравад праходзіць побач за вёскай Вецявічы. Калі клалі трубы, а дзядзька Мікола якраз там пасвіў кароў, дык каровы ў гэтыя трубы рыкалі. "Магчыма, прапаноўвалі, каб газу, хоць струменчык, далі ў Вецявічы", - казаў жартам мне славуты вясковец. Ніхто не даў і не пачуў вецявіцкіх кароў Міколы Арочки. Газ з Расей пайшоў на Запад. Дзядзька Мікола заўсёды хадзіў з роварам. На руль ён вешаў усончык і кошык, а ў кошыку былі вершы і Біблія. У вершах слонімскага паэта мне шчыра імпанавалі твае постаці, якія стаялі на ахове духоўнасці нашага народа, яго культуры, мовы, калі Бацькаўшчына была ў небяспецы, калі варожыя сілы спрабавалі пазбавіць народ волі, гістарычнай памяці, роднай мовы. Давайце прыгадаем яго драматычныя паэмы "Крэва", "Судны дзень Скарыны", "Каранацыя Міндоўга" - творы пра Міндоўга, Кейстута, Вітаўта, Францішка Скарыну. З прагнай цікавасцю чытаю сёння вершы Міколы Арочки пра лёс Валянціна Таўлая, Гальяша Леўчыка, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Кастуся Каліноўскага, Браніслава Тарашкевіча, Францішка Багушэвіча - ды ўсіх пералічыць немагчыма. Скарб Мікола Арочка нам пакінуў і як крытык. Ён быў удумлівым, сталым, вопытным, аўтарытэтным літаратурным крытыкам. Такога сёння ў нашай літаратуры няма. Асабліва пісьменнік дасканала даследаваў жанр паэмы, сатырычнай беларускай паэзіі, асноўных заканамернасцяў беларускага паэтычнага слова. Крытык спыняўся на эстэтычных каштоўнасцях, якія былі створаны аўтарамі, у прыватнасці Максімам Танкам, Кандратам Крапівой, Міколам Аўрамчыкам, Рыгорам Барадуліным, Аляксеям Пысіным, Алегам Лойкам, Валянцінам Таўлаем, на высокім узроўні літаратурнай культуры XX стагоддзя, разглядаў майстэрства, паэтыку, багацце жанрава-стылявых пошукаў пісьменнікаў. Як крытык з шырокімі творчымі інтарэсамі, глыбокай эрудыцыяй, самабытным мысленнем ён шчыра веў размову пра ўсю беларускую паэзію 1960-х-1970-х гадоў.

Чытаю-перачытваю сёння кнігі свайго земляка Міколы Арочки. І вучэньне ў яго майстэрству, якое будзіла і будзіць душу чытача, прымушае думаць над нашым жыццём, чалавечымі ўзаемаадносінамі, павагай да сваёй культуры, рэлігіі і гісторыі наогул. Дзякуй Вам, дзядзька Мікола, за тое, што я Вас ведаў, за Вашы кнігі і гутаркі.

Сяргей Чыгрын,
Беларускае Радыё Рацыя.
Фота з архіва аўтара.

Зміцер Захарэвіч

Смуга наўсцяж ляжыць над краем...

ВЕРАСНЁЎСКАЯ ШАША
(траса М6 Менск - Горадня)

Яе вачэй
Зіхоткасьць - прошча ў верасні.
Зачараваны цудам,
дзякую яму.
А промні шчэ
Спрабуюць у цяперашні
Час росны лета
прамінулае вярнуць.

Нас цеплыня
Ахутвае абдымкамі,
Стрыкоча конікам
гарэзліва ў траве.

І на працяг
Надзея павуцінкаю
У неба просіні
бязважкая плыве.

Гаёў лісьцё
Ад ветру сугалосіцца,
Абапал трасы
мне прыветна шамасціць.
І пачуццё
З грудзей на волю просіцца -
Неўтаймаванае
між рэбрамі кіпіць.

РАКА

*Жыццё - вандроўка
на хісткім чоўне.
Францішак Багушэвіч.*

Усіх, з кім рос, каго кахаў,
Па чарцы браў з кім не па разу,
Нясе бурлівая рака
У неварачь па плыні часу.

Цмянеюць постаці сяброў
Няўзнак пад друзам успамінаў,
Нібыта астывае кроў
У змроку плёстых глыбіняў.

І я ў віры тым з галавой,
Хаця пакуль вада трывае,
Але зглыне будзённа мой
След новаплёснудлая хваля,

Адхланне даўшы на вякі,
Бо ў роўнядзі нямногіх плёсаў
Няспыннай, велічнай ракі
Люструецца спакой нябёсаў.

МАЛІТВА ПЕРАД БОЕМ

Прашу, умацуй мяне ў веры,
Што ёсьць я правіцай святой,
Калі запахне ў паветры
Чужою пралітай крывёй.

Прашу, не пазбаў праўды права
Зацята выконваць загад,
Калі лунанне штандараў
Наўсцяж ахіне далягляд.

Прашу, дай мне сілы падняцца,
Калі ці свінец, ці клінок
Абпаліць у першай атацы
І я павалюся ў муро.

Прашу, не пакінь без надзеі
На стрэчу ў альковах Тваіх
Усіх, што дома збалеюць,
Як з бою не вернемся ў шыхт.

Судзі, Усяўладны, нас, строга,
За тое, што мы, у Цябе
Не просячы пра перамогу,
Здабыць захацелі я!

СВЯТЛО ГРАМНІЦАЎ

Поцемкі. Люты. Грамніцы.
Тонкая жычка святла
Мякка сплыла на масніцы
І да нябёс пралягла.

Гэтак скрозь крык парадзіхаў
Па гартаванні агнём
Душы курэюць аціхла,
Свой пакідаючы дом.

Каб прэч ад сіверу злога
Праз Сіта зор угары
Рушыць Птушынай дарогай
Ў край, дзе Зніч продкаў гарыць.

Нас - і жывых, і памерлых -
З ім ад няпомных вякоў
Лучыць насуперак цемры
Дрогкіх грамніцаў святло.

* * *

Расцярушыла сляды па свеце -
Осла, Мальта,
Вільня, Будапешт...
Успамінаў зорыстых суквецце
На чало каронай пакладзеш.
Прыйдзе дзень.

І ён апошнім стане,
Калі будзем прагаю гарэць,
Перад тым,
як назаўжды растанеш
Ты з абдымкаў і падтэкстаў.
Прэч

Пабяжыш,
пазвоньваючы срэбрам -
Нестрыманы веснавы струмень;
Я ж сваім,
адгэтуль непатрэбным,
Вяночкам згадак
распалю агмень.

БЯСКОНЦАСЦЬ

І летні захад залаты,
І бляск сакральны слёз і зораў,
Пра што спяваў да нематы,
Сусвет без нас
шматкроць паўторыць.

І мосенж будзе зіхаець
На шатах восеньскіх прысадаў,
І ветрык вуснамі ледзь-ледзь
Кране крысо "яе" прывабаў,

Якіх і снежань не спаўе,
Хаця пад гранне белых нотаў
Ён аркушамі на сталі
Маўкліва пакладзе сумёты,

Што ў плыні талае вады
З марозам знікнуць
па прадвесні.

І ўрэшце ўсё, аднак не ты,
Паўторыцца, нібы ўваскрэсе.

БРЭХ І ПЕСНЯ

Нясецца гнеўны брэх сабачы
Крылатай песні наўздагон,
Каб скрозь грымеў
кайданаў звон,

Нясецца гнеўны брэх сабачы.
Аднак ні слова перайначыць
Няздольны, а таму, як стогн,
Нясецца гнеўны брэх сабачы
Крылатай песні наўздагон.

ГЕРОЙ

Узмах крылаў,
і цемра
ахутала саванам горад -

Праглынуў без разваг
яблык сонца
пражэрлівы цмок.
Беспрасветнае сёння
прышло
памяркоўнаму ўчора
На замену
й чуваць скрозь
патрульных бязлітасны крок.

Ядваб нашых сцягоў
перапэцканы
нафтай і гноем,
Дбайна вецер смуродны
змятае з пляцоў
попел кніг -
Кіпцюрастая лапа
гнётм легла
на ўсё жывое,
Нават свойскі цвыркун
дзесь за грубкай
ад страху заціх.

Вочы месцічаў skutых
хаваюць
нямое пытанне:
"Калі будзе
збавення дзень
ад незлічонах нягод
І на белым кані,
абьяшчаючы
выратаванне,
Пераможцам праедзе
праз браму
ваяр Ланцэлот?"

Гэтак мусіла б здарыцца
згодна
жыццёвым законам,
Каб над ратушай зноўку
на святы ўрачыста
граў звон,
Але марны спадзеў,
бо ніхто не сказаў
паланёным,
Што чаканы герой
на чужыне заснуў
вечным сном.

КРЫЙ БОГ...

Крый Бог, сябе перачакаць,
Цыгаркай копцячы нябёсы
На станцыі пабочных лёсаў,
Крый Бог, сябе перачакаць.
Як да стала ці попличь стаць
Уголас грамада запрасіць,
Крый Бог, сябе перачакаць,
Цыгаркай копцячы нябёсы.

СОН ГЕРОЯЎ

На вежах Наваградскіх сняць
Сны пра паходы цені вояў.
Не піся абудзіць герояў,
Бо іх гадзіннікі стаяць.

Няўцям пакуль яшчэ жывым,
Што па-за часам засталіся
Усе, над кім лунаў у вышы
Пад Грунвальдам штандар Літвы.

Не кліч ізноў узняць мячы,
Прыйсці нашчадкам на падмогу,
Каб у баі адолець злога, -
Ты мусіш сам перамагчы.

Заведзена ад першых дзён
Сусвету не чапаць спачылых -
Яны ў жыцці сваё зрабілі,
Дык марна не турбуў іх сон.

АПОКРЫФ

Прымурыжыўшы ў самоце вочы,
Нібыта ў яве бачу я
Таго, хто ў мой Грааль ліў воцат
І здзідай рэбры мне працяў.

Няхай сабе я не належу,
Але душа за тых баліць,
Што скінулі з мяне адзежу,
Каб паміж собку падзяліць.

За тых,
што, ветла стрэўшы ўчора,
Даюць сягоння бізуноў,
Бо,
жабраком прыйшоўшы ў горад,
Прагнаў з бажніцы гандляроў.

А шчырых казаняў гучаннем
Насельнікаў пазбавіў сну...
Плачу цяпер укрыжаваннем
Наканаваную цану.

Пад стрэлы позіркаў лядачых,
З цяжарам згубным на плячах
Крывавамі слядамі значу
Паўз тлумы свой апошні шлях.

І скрозь знямогі морак чорны
Чуваць, як у спіну мне кпяць:
"Ён памагчы сабе не здольны,
А меўся свет уратаваць!"

ДОЖДЖ НА ЮБЛЕЙ

Ад раніцы прырода плача,
Струмені слёз няўцешна лье,
Каб без ілюзіяў адзначыў
Дзяржавы нашай юбілей.

Так, сёння ёй нібыта трыццаць,
Але няма настрою піць,
Бо срэбнае Пагоні рыцар
Знямелы ў вязніцы сядзіць.

Не бачыць сонца ён праз краты
Бяспамяцтва глухой турмы,
А мы, змагарныя, упарта
Ілбы крывавамі аб муры.

Смуга наўсцяж ляжыць над краем,
Дык поцемкам згубілі сцяг,
Таму ніяк не адшукаем
Да вольнай прышласці прасцяк.

Блукаем безваж, як вар'яты,
Змарнелі, боскі клічам суд -
Хіба што ў ЦПП ад Курапатаў
Праклалі скрозь гады маршрут.

У гонар пераможных бітваў
Гучыць штось,
рыхты з продкаў здзек, -
Не ўцяміш, гімн альбо малітва?
Альбо перадсмяротны энк?

Упогайкі чакаем цудаў,
Хоць нэндзу церпім ад маны,
Ды верым гаваркім прыблудам,
Адкуль бы ні прыйшлі яны.

Сяброў не маем ва ўсім свеце,
Ужо да пахаў у дрыгве,
Аднак на прыкры здзіў суседзям
Усё ж-ткі
БЕЛАРУСЬ ЖЫВЕ!

ЖЫЦЬ...

Слотную дарогу
ўсцяж лістота ўслала,
Золата ў калюгах -
скрушны краявід.
Жыць на золкім ветры -
гэта ўжо нямала
У краі свяцаным
пахам журавін.

Дзень імжыць на поле
вераснёўскім хростам,
Вербы хмару вудзяць
у рацэ рабой.
Пад прыгаслым сонцам,
далібог, няпроста,
Скінуўшы аздобы,
быць самім сабой.

Казаняў бусліных
знік без следу клёкат,
Нізкія нябёсы -
ненадзейны сцоў.
Млосці не скарыцца,
сапраўды, нялёгка
Між апанаваных
спаннем мінакоў.

Мкне ад ганку ў захад
слотная дарога
Праз туманаў неруш
і мятлушак смерць.
Жыць у час настылы
можа і нямнога,
Толькі іншай долі
не патрапіў мець.

* * *

Бывай здароў! А я зноў у дарогу -
Нясе жыццё
на пенных хвалях дзівака
За далягляд з утульнага бярогу.
І сэрца лёгкае, і цвёрдая рука.

Пакуль разважны без канца гадае,
Яму ці ў твар,
ці спадарожны вецер дзьме? -
Вандроўца човен жвава разразае
Аблокаў белыя прырыны на вадзе.

На беразе даў адпачыць камандзе
Ад веры ў шчырасць
развітальных слоў і драм.
І золкам моўчкі,
на самотнай мацце
Падняўшы ветразь,
я стырнуў ў штормы сам.

Свабоды колькі ў велічнай сінечы!
Апошняя чайкі крык
адстаў, аціх даўно...
Нішто пад небам
не бывае вечным,
Хіба што верш, які пацэліць у яго.

Літаратурная прэмія імя Анатоля Іверса прысуджана Рычарду Бялячыцу

Сёлетняя штогадовая літаратурная прэмія імя Анатоля Іверса прысуджана паэту са Шчучына, Рычарду Бялячыцу. Гэта рэгіянальная гарадзенская адзнака Саюза беларускіх пісьменнікаў. Летась гэтую ўзнагароду атрымала Антаніна Хатэнка, якая паходзіць з Зэльвы. Кажа Валянцін Дубатоўка, старшыня Гарадзенскай абласной суполкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

- Я вельмі рады абвясціць, што лаўрэатам прэміі стаў знакаміты наш гарадзенскі паэт Рычард Бялячыц, які працуе ў палацы Друцкіх-Любецкіх. І вось я, маючы нагоду, хачу яго павіншаваць з гэтай прэміяй. У Рычарда Бялячыца амаль штогод

выходзіць новая кніга, ён зараз вельмі плённа працуе. Тым больш, што ён у нас такі невыпраўны рамантык, уся яго творчасць светлая, пра людзей, пра мясцовасць. Прэмія падкрэслівае значны ўклад Рычарда Бялячыца ў развіццё беларускай паэзіі.

Валянцін Дубатоўка, як кіраўнік абласной суполкі з вялікім абурэннем глядзіць на тое, што некаторыя сябры творчай арганізацыі, пісьменнікі-беларусы, забываюцца на сваю місію, быць з народам у цяжкі час і пісаць для яго, і з'язджаюць з Беларусі.

*Якуб Сушыньскі,
Беларускае Радыё Рацыя.*

Урок любові да гісторыі роднага краю

Пісьменнік і краязнавец, старшыня Слонімскай раённай арганізацыі ТБМ Сяргей Чыгрын правёў для старшакласнікаў Слонімскай сярэдняй школы № 2 своеасаблівы ўрок, прысвечаны гісторыі роднай Слонімскай зямлі, расказаў пра знакамітых слонімкаў, пра помнікі і падзеі, пра Міхала Казіміра Агінскага і яго славу тэатру ў Слоніме, а таксама пазнаёміў школьнікаў са сваімі апошнімі кнігамі, у якіх апісана слонімскае зямля і лёсы яе людзей. З вялікім захапленнем слухалі школьнікі і пра ўкрадзеныя слонімскае скарбы, якія за апошнія трыста гадоў зніклі з храмаў, палацаў, навучальных устаноў і музеяў Слонімскай зямлі. Многія каштоўныя скарбы сёння знаходзяцца па-за межамі Беларусі, а іншых і след знік. Пыталіся школьнікі і пра слонімскае падзя-

меллі, пра якія чыталі ў газетах і чулі ад сваіх бацькоў і дзядоў, пра лёсы слонімскае літаратараў. Але за адзін урок ахапіць самае цікавае з гісторыі слонімскай зямлі госцю не ўдалося, таму было вырашана сустрэцца яшчэ раз пасля зімовых канікулаў.

*Аксана Шпак,
Беларускае Радыё Рацыя,
Слонім. Фота аўтара.*

ФРГ выдзеліць 500 млн еўра на барацьбу са зменай клімату ў бедных краінах

Смог у Нігерыі. Фота з архіва

Падчас анлайн-канферэнцыі ва ўгодкі Парыжскай дамовы Меркель паабяцала выдзеліць 500 мільёнаў еўра для падтрымкі бедных краін у барацьбе са зменай клімату.

Канцлер ФРГ Ангела Меркель паабяцала накіраваць амаль 500 мільёнаў еўра на падтрымку бедных краін у барацьбе са зменай клімату. "Усе дзяржавы павінны мець магчымасць фінансаваць неабходныя інвестыцыі ў абарону клімату", - заявіла яна ў суботу, 12 снежня, у відэазвароце да ўдзельнікаў саміту па задачах у вобласці змены клімату, які праходзіў у анлайн-фармаце пад старшынствам ААН, Вялікабрытаніі і Францыі ў партнёрстве з Чылі і Італіяй. Сродкі паступаць з бюджэту міністэрства эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця.

Акрамя таго, Германія па-ранейшаму прыхільная свайму абяцанню да 2020 года падвоіць інвестыцыі ў абарону клімату да чатырох мільярдаў еўра ў год, адзначыла далей Меркель. Краіна таксама прыкладзе ўсе высілкі, каб да наступнай Кліматычнай канферэнцыі ААН COP26, запланаванай на

снежань 2021 года ў Глазга, быў вызначаны план абароны клімату ў бедных краінах з дапамогай міжнароднай супольнасці.

Пяць гадоў Парыжскай дамовы на клімаце

Анлайн-саміт праводзіцца ў пятую ўгодкі падпісання Парыжскай дамовы па клімаце, у рамках якой дзяржавы абавязаліся прымаць меры для барацьбы з глабальным пацяпленнем.

Напярэдадні краіны ЕС дамовіліся пра скарачэнне шкодных выкідаў у атмасферу да 2030 года не меней, чым на 55% у параўнанні з узроўнем 1990 года. Мэта дамоўленасцяў - выкананне мэт Парыжскай дамовы па клімаце, адзначаецца ў заяве па выніках саміту.

Еўрапейская Рада пацвердзіла "амбіцыйную прапанову" Еўрапейскай Камісіі (ЕК), і гэта "вызваляе нам дарогу да кліматычнай нейтральнасці да 2050 года", напісала ў Twitter кіраўнік ЕК Урсула фон дэр Ляйен (Ursula von der Leyen).

DW.

"Месяц беларускай літаратуры" ў Вікіпедыі

15 студзеня - 15 лютага 2021 года ладзіцца спаборніцтва па напісанні артыкулаў да юбілею "Вікіпедыі 20".

Удзельніцы і ўдзельнікі паляпшаюць і ствараюць артыкулы на тэму беларускай літаратуры ад старажытнасці да нашых дзён. Задача спаборніцтва "Месяц беларускай літаратуры" ("МБЛ") - напісанне артыкулаў пра постаці і творы, паняты і ўстановы, зборнікі і летапісы, датычныя беларускага пісьменства. Каб мець права выйграць узнагароду, варта падаць спосаб сувязі. Пераможцы атрымаюць за стварэнне найбольшага ліку артыкулаў узнагароды на суму: 300 \$ - за 1-е месца, 200 \$ - за 2-е і 100 \$ - за 3-е; а таксама на 100 \$ за паляпшэнне найбольшага ліку артыкулаў.

Каб унёсак быў улічаны, трэба дадаць спасылку на кожны дапоўнены і створаны артыкул у адпаведны раздзел на старонцы "Месяца беларускай літаратуры". Пагатоў, дапаўненне мае складаць

прынамсі 500 байтаў. Пры гэтым усялякі створаны змест патрэбна падмацоўваць вартымі даверу крыніцамі. Удзельніцы і ўдзельнікі вольныя самі абраць усялякі артыкул, калі той тычыцца беларускага пісьменства, або скарыстаць прапанаваныя, але неабавязковыя спісы, дзе пералічваюцца найбольш істотныя артыкулы для дапаўнення і стварэння.

Прэс-рэліз.

МАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ "УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ"

Да 90-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры *Выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі"* завяршае падрыхтоўку энцыклапедыі пра выдатнага беларускага пісьменніка Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча. Па словах заадчыцы рэдакцыі літаратуры, мастацтва і культуралогіі *Вольгі Давідовіч, гэта будзе аднатомнае выданне на 500 старонак з вялікай колькасцю ілюстрацый накладам 1000 асобнікаў. Над ім працуюць выкладчыкі філфака БДУ, прафесары і рэгіянальныя аўтары.*

З класічнай энцыклапедыі "Уладзімір Караткевіч", якая пабачыць свет да заканчэння гэтага года, можна будзе дэталёва даведацца пра тое, дзе хто з асяроддзя літаратара нарадзіўся і вучыўся, кім з'яўляўся і якім чынам быў з ім звязаны, а гэтаксама пра цікавыя творчыя факты стварэння славутым пісьменнікам сваіх раманаў, апавесцяў і эса.

Сёння мы прапануем увазе шануюных чытачоў артыкулы, падрыхтаваныя для будучага выдання нашым пастаянным аўтарам, аршанскім земляком Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча, беларускім паэтам і публіцыстам *Уладзімірам Барысенкам.*

ВЁСКА БАРЗДОЎКА Аршанскага раёна ўпершыню ўпамінаецца ў 1672 годзе ў "Інвентары Дубровенскага графства", які захоўваецца ў Дзяржаўным архіве Беларусі ў Менску. Згодна з кнігай старажытных актаў (1707), знойдзенай у Дзяржаўным архіве Літвы, мястэчка было прададзена панамі Пасеевымі пад заклад у 500 бітых талераў пану Яну Бародзічу. "Атлас Могилевскаго намесничества" (1784) сведчыць, што тагачасную Барздоўку акружалі густыя лясы і пушчы.

У першай палове 18 ст. вёска ўваходзіла ў склад "Дубро-

венскага графства" Аршанскага павета, якім валодалі князі Сапегі. У 1987-м у ёй было 48 двароў, 311 жыхароў, хлебазапасны магазін (склад), школа царкоўнай граматы, вінная лаўка і капліца. У пачатку 20 ст. - у складзе Горацкага павета Пугляёўскай воласці. Налічвала 55 двароў і 390 жыхароў. Мела 626 дзесяцін зямлі, з якіх 45 - лесу.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі адкрылася працоўная школа 1-й ступені. У 1929-м з'явіўся першы калгас пад назвай "Вызваленне жанчын", у якім працавала кузня. У 1970-м было ўжо 88 двароў і 247 жыхароў, у 1999-м - адпаведна 112 і 290. У верасні 2016-га аграгарадок "Барздоўка" стаў 109-м сельскім пунктам Віцебшчыны, куды прыйшло блакітнае паліва. У 2019-м тут з'явіўся ўнікальны аб'ект: Барздоўскі дзіцячы сад - сярэдняя школа і размешчаны на яе базе Цэнтр адукацыйных, культурных і сацыяльных паслуг. Амаль пад адным дахам з установай адукацыі знайшлі месца ФАП, пошта і сельскі Дом культуры.

Сапраўднай пярлінай школы, ды і ўсёй Барздоўкі, з'яўляецца музей "Гісторыя роднай вёскі". Больш як 30 гадоў настаўнікі разам з вучнямі збіраюць для яго каштоўныя рэліквіі. Тут няма ніводнага муляжа, кожная рэч захоўвае ў сабе цэлую гісторыю, за кожнай - складаны чалавечы лёс, беды і радасці жыцця старажытнай Барздоўкі. Дэвізам творчай крэатыўнай працы сталі словы Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча з ягонай кнігі "Зямля пад белымі крыламі" (1972) - "Любіце гэтую сваю зямлю аддана і да канца. Іншай вам не дадзена, ды і не патрэбна". Гэтыя словы вучні зрабілі ў выглядзе разьбы па дрэве на расчыненых старонках драўлянай кнігі. Яна вісіць над уваходнымі дзвярыма музея.

У музеі захоўваюцца копіі вершаў паэта, напісаныя ягонай рукой і знойдзеныя вучнямі ў Рэспубліканскім музеі-архіве літара-

туры і мастацтва, а гэтаксама ягоныя малюнкi. Сяброўка і калега Уладзіміра Сямёнавіча М. Е. Сяжко падаравала музею некалькі групавых фотаздымкаў, зробленых падчас вучобы ў Кіеве ў 1952 годзе і падчас сустрэчы выпускнікоў Кіеўскага Дзяржаўнага ўніверсітэта ў 1984-м. А супрацоўнікі музея Уладзіміра Караткевіча ў Оршы падаравалі кіраўніку мясцовай установы В. Г. Пячонкіну кнігу "Свет вачыма Караткевіча (малюнкi, аўтапартрэты, карыкатуры, шаржы)", у падрыхтоўцы якой ён прымаў самы актыўны ўдзел.

* * *

БАРЫСЕНКА УЛАДЗІМІР УЛАДЗІМІРАВІЧ нарадзіўся 5 студзеня 1949 года ў вёсцы Якаўлевічы (Фабрычны пасёлак) Аршанскага раёна. Беларускі журналіст, паэт і публіцыст.

Скончыў факультэт журналістыкі БДУ (1975), Інстытут паліталогіі і сацыяльнага кіравання (1991). Пасля школы працаваў памочнікам камбайнера ў калгасе імя Дзяржынскага Аршанскага раёна, электрамонтэрам на Аршанскім льнокамбінаце. У 1968-1970 гг. служыў у Савецкай Арміі ў ракетных войсках. Дэлегат Х Сувесветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Берліне (1973). Удзельнік Усесаюзнай нарады маладых журналістаў у Маскве (1977 г.) Працаваў літсупрацоўнікам газеты "Знамя юности" (1975), у "Сельскай газете" (1975 - 1998), у часопісе "Беларуская думка" (1998), у газеце "На страже" (1999 - 2009) і іншых выданнях. Сябра Беларускага саюза журналістаў з 1977 г., Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1998 г.

Дэбютаваў вершам "Живой памятник" у газеце 2-й асобнай Чырванасцяжнай арміі супрацьпаветранай абароны "Воздушный часовой" (1969). Аўтар кніг: "Прописан на этой земле" (1978, не выдадзена), "Рельсы судьбы" (1994), "Запаленне душы" (1996), "Вірус адзіноты" (2000), "Калінавы лес" (2003), "Транспартная милиция. История и современность (літаратурны запіс)" (2004), "Служба охраны столицы" (2017), "На варце грамадскага спакою" (2018), "Перамовы з жыццём" (2020). Аўтар шматлікіх калектыўных зборнікаў нарысаў, надрукаваных у саюзных і бела-

рускіх выданнях.

Узнагароджаны Ганаровай граматай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь (2001), нагрудным знакам Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь "Выдатнік друку Беларусі" (2001). Заслужаны журналіст БСЖ (2008). Пераможца творчага конкурсу "Спадчына", прымеркаванага да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання, у намінацыі "Лепшы літаратурна-публіцыстычны твор" (2017), шматразовы лаўрэат прэміі Саюза журналістаў СССР і Беларускага саюза журналістаў.

Аўтар паэтычнага прысвячэння Уладзіміру Караткевічу "Капсула часоў", надрукаванага ў "Аршанскай газеце", часопісе "Малалосць" і кнізе "Вірус адзіноты" (2000) і артыкула-пераможцы літаратурна-мастацкага конкурсу, прысвечанага 75-годдзю з дня нараджэння У. С. Караткевіча (2005) "Сучаснік будучыні" (упершыню надрукаваны ў "Аршанскай газеце", пасля ў "Рэспубліцы" і кнізе "Калінавы лес" (2003). Жыве ў Менску.

УЛАДЗІМІРУ КАРАТКЕВІЧУ

Ты быў, і ёсць, і будзеш вечна, адкрыты, шчыры, чалавечны, няглен глытаю, штось пішу - кропельку таленту прашу. Ты годным быць мне наказаў і прыклад веры паказаў, твой вобраз з "Матчынай душой" нашу заўжды ў душы сваёй.

* * *

ГАРОДНАЕ - вёска гістарычнай Піншчыны (цяпер цэнтр сельсавета Столінскага раёна. Упершыню Уладзімір Караткевіч наведваў гэты дзіўны край разам з Зянонам Пазынькам і Валянцінам Ждановічам у чэрвені 1969-га. Пачатак паселішча губляецца ў сёвай даўніне. Паводле вусных паданняў саміх гарадэнцаў, яго заснавалі больш за тысячу гадоў таму ў часы Уладзіміра Вялікага. Месца на пясчанай выспе сярод бяскрайнага і непраходнага балота Марочнае на пінскім Зарэччы было выдатным для пабудовы ўмацаванага, цяжкадаступнага для шматлікіх ворагаў, горада (адкуль

і назва). Вынікам згаданага падарожжа (другое, у складзе экспедыцыі "Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі" Інстытута мовазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР адбылося ў ліпені 1970-га, адразу пасля адпачынку ў Крыме) стаўся цыкл эса пра Палессе "Званы ў прадоннях азёр". Яго загаловы верш натхнёны паданнямі дзядоў-гарадэнцаў.

Пачынаў рыхтаваць паслядоўны закончаны рад з 23 большых і меншых "гістарызмаў" Уладзімір Сямёнавіч на Палессі, а скончыў працу над імі ў Менску ў ліпені 1969-га. Упершыню гэты твор быў надрукаваны ў тым жа годзе ў снежаньскім нумары часопіса "Малалосць". У 1991-м ён увайшоў у другую кнігу (фактычна дзвяты том) апошняга з васьмі тамоў (стар. 49 - 107) збору твораў пісьменніка. Эса пабачылі свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура" пад назовам "З жыцця і нарысы, эса, публіцыстыка, постаці, крытычныя артыкулы, інтэрв'ю, летапіс жыцця і творчасці".

Згаданыя нататкі (з дазволу вядомых даследчыкаў) уразілі і сяброў, і чытачоў, і аглядальнікаў. Па словах крытыка Андрэя Ганчарова, які даволі добра ведаў Караткевіча, эса былі зусім не падобныя на ўвесь тагачасны бетонны афіцыёз, які панаваў у савецкім друку.

З гэтым, сапраўды, нельга не пагадзіцца. У надрукаваным цыкле, які хочацца зноў і зноў перачытваць, жыве жывая гісторыя, перад вачыма паўстаюць незабыўныя паданні, легенды і звычкі. Аднак цікавы, незвычайны, пазнавальна-адукацыйны твор выклікаў вялікае незадавальненне ў тагачаснага кіраўніка беларускіх камуністаў Пятра Машэрава (26. 02. 1918 - 04. 10. 1980). "Что это за восторги перед резервациями?" - вымавіў ён. Мелася на ўвазе, вядома ж, Палессе, якое лічылі дзікім краем. Пасля гэтакага выказу-рэагавання з Менску прыехалі на "вядомыя" месцы "сапраўдныя" камсамольцы, разбілі і закапалі ў гістарычную зямлю ўсе святыя крыжы...

* * *

У школьным музеі вёскі Барздоўка

На здымку: падчас вандроўкі на Палессе ў 1969 годзе на цеплаходзе "Владимир Маяковский". Злева - Уладзімір Караткевіч, на пярэднім плане з правага боку Зянон Пазыняк.

МАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ "УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ"

ГЕРБ СЯМ'І КАРАТКЕ-ВІЧАЎ (на падставе знойдзеных архіўных матэрыялаў) апісвае ў сваёй дакументальнай аповесці "Адпяванне жывых" (1993) пісьменнік Уладзімір Ліпскі: "Чорны крумкач стаіць на сухім паваленым дрэве, у якога знізу і зверху - па два сукі, і трымае той крумкач у дзюбе залатыя пярэцёнак. Поле - чырвонае, па баках - дзве зялёныя галіны, а ўверсе тры страўсавыя пярэ на шышаку".

У Нацыянальным архіве Беларусі ёсць выява гэтага герба і матэрыялы пра род Караткевічаў герба Корвін. Як зазначае ў сваім артыкуле "Радавод Уладзіміра Караткевіча" даследчык творчасці пісьменніка Анатоль Верабей: "... гэты старадаўні шляхецкі род па-чынаўся ў першым пакаленні з Данілы, які ў 1546 г. стаў уладальнікам зямель у Раманаўшчыне і Лятаўшчыне Рэчыцкага павета, размешчаных пры Чачэрскім тракце. Магчыма, Даніла быў далёкім продкам У. Караткевіча. Відаць, не выпадкова аднаго з галоўных персанажаў рамана "Каласы пад сярпом тваім", старога Загорскага-Вежу, пісьменнік назваў Данілам".

Вядомы польскі гісторык, геральдыст і генеалог Адам Банецкі (1842 - 1909) у сваім "Гербоўніку польскім" пачынальнікамі шляхецкага роду Караткевічаў герба Корвін з Каротак у Менскім ваяводстве называе Гаўрылу і Данілу Караткевічаў, якія атрымалі за ваенныя заслугі ў 1546 г. ад Зыгмунта Аўгуста ў Рэчыцкім павеце Раманаўшчыну і Лятаўшчыну. Гэтыя маёнткі назвалі Кароткамі. А. Банецкі знаёміць пры гэтым з нашчадкамі Гаўрылы і Данілы, якія ў розны час жылі ў Рэчыцкім, Бабруйскім, Рагачоўскім, Полацкім, Браслаўскім паветах ды іншых мясцінах. Пра гэта сведчаць гэтаксама іншыя архіўныя матэрыялы.

* * *

ГУСЦІНОВІЧ ВАСІЛЬ ХВЕДАРАВІЧ нарадзіўся 1 снежня 1935 года ў мястэчку Кажан-Гарадок Лунінецкага раёна. Паэт і фалькларыст. Скончыў Пінскае педагагічнае вучылішча імя А. С. Пушкіна і гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага ўніверсітэта. Працаваў настаўнікам гісторыі, беларускай мовы і літаратуры

ў сярэдняй школе № 2 г. Оршы.

Першыя вершы надрукаваў у раённых газетах "Авангард" (Лунінец) і "Пінская праўда" (1955). Быў адным з тых, хто склаў аснову аршанскага літаратурнага аб'яднання "Дняпроўскія галасы", на старонках анталогіі паэзіі і прозы якога вершы ўпершыню з'явіліся ў 1970-м. Друкаваўся ў рэспубліканскіх газетах і часопісах. Аўтар калектывных зборнікаў паэзіі "Крыло" (1984). "Вяртанне" (1990), "Дняпроўскія галасы"-60 (2009). Яму належаць кнігі "У свеце цікавага" і "Маленькія хітрыкі". Пераможца рэспубліканскага конкурсу на лепшага збіральніка фальклору. Запісы В. Гусціновіча (102 песні) надрукаваны ў выданнях АН БССР. У "Аршанскай газеце" быў змешчаны ягоны верш "У. С. Караткевічу".

Памёр 5 сакавіка 2014 года.

* * *

ДОМ ЛІТАРАТАРА ў Менску на вуліцы Фрунзе, 5 быў пабудаваны ў 1976 годзе па праекце архітэктараў Юрыя Грыгор'ева (29.05.1932 - 21.03.2019) і Вольгі Шубінай (26.03.1941). У ім заўсёды шчыра віталі Уладзіміра Сямёнавіча. 28 лістапада 1980-га тут адбыўся юбілейны вечар, прысвечаны 50-годдзю з дня нараджэння славянскага пісьменніка.

Сілу і красу караткевічаўскага слова адзначыў, адкрываючы ўрачыстасць, Васіль Быкаў. Юбіляра сардэчна віншавалі тагачасны першы сакратар праўлення СП БССР Ніл Гілевіч, старэйшы сябра Янка Брыль, украінскі паэт, заслужаны работнік культуры БССР Алекс Юшчанка, Іван Пташнікаў, Рыгор Барадулін, Адам Мальдзіс, Генадзь Бураўкін, Васіль Зуёнак, Нічыпар Пашкевіч, Анатоль Кудравец, Алесь Жук, Аляксандр Шабалін, Уладзімір Ліпскі, мастакі Нінэль Шчасная і Уладзімір Басалыга, дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Міхась Дубянецкі, рэжысёр тэатра імя Якуба Коласа Валерыя Мазынскі.

- Прабачце мне, сказаў у адказ юбіляр, - бо ў мяне ад хвалявання сеў голас, і таму я буду

гаварыць з вамі крышачку такім, ну хрыплаватым. Сябры мае і сяброўкі! Няўжо вы думаеце, што я быў бы чагосьці варты без вас, які сыйшліся сюды з большай там ці меншай сімпатыяй да мяне? Мабыць, нічога не быў бы варты без вас, дарагія, без зямлі беларускай вялікай, без вялікага беларускага народа, без вялікай беларускай мовы. І таму дзякуй вам за тое, што вы ёсць. Дзякуй зямлі беларускай за тое, што я еў яе хлеб, чорны, піў яе смачную ваду, дыхаў яе паветрам, паціскаў самыя верныя на свеце мужчынскія рукі ў дружбе, рукі нашых мужчын, і зрэдку шанцавала мне цалаваць рукі самых мілых істот на свеце - нашых жанчын. Дзякуй вам людзі, яшчэ тысячу раз дзякуй вам, без вас я - нішто!

27 ліпеня 1984 года ў ДOME літаратара развіталіся з У. С. Караткевічам. На сцэне патанала ў вянках і кветках труна. Адаць даніну павагі і памяці вялікаму майстру роднага слова, заснавальніку беларускага гістарычнага рамана прыйшлі пісьменнікі, мастакі, артысты, навукоўцы, рабочыя, студэнты, вучні, ягоныя землякі з Оршы. У ганаровай варце стаялі кіраўнікі партыі і ўрада рэспублікі І. Я. Палякоў, Г. Г. Барташэвіч, А. Т. Кузьмін.

На жалобным мітынгу выступілі Н. Гілевіч, В. Быкаў, Р. Барадулін, першы сакратар Аршанскага гаркама партыі Я. Глушкевіч, кінарэжысёр М. Пташук.

14 красавіка 1987 года ў ДOME літаратара прайшоў вечар новай кнігі "Быў. Ёсць. Буду", а 29 лістапада 1990 года адбылося ўшанаванне Уладзіміра Караткевіча з нагоды ягонага 60-годдзя.

* * *

ІЛЬІНА ГАЛІНА МІХАЙЛАЎНА нарадзілася 7 красавіка 1954 года ў вядомым з 1712 года горадзе Шадрынск Курганскай вобласці Расіі ў сям'і афіцэра-вайскоўца. У 1966-м, пасля некалькіх пераездаў з другога пасля Кургана па колькасці жыхароў горада на новыя месцы службы бацькі, разам з дарослымі сямейнікамі Галя апынулася ў Оршы. Тут з шостага класа 7-й школы набывала сярэд-

нюю адукацыю.

У 1974 - 75 гадах вучылася ў Магілёўскім педагагічным інстытуце, у які ў адпаведнасці з пастановай Усерасійскага з'езда работнікаў настаўніцкіх інстытутаў напрыканцы 1918-га быў пераўтвораны мясцовы настаўніцкі інстытут. Завочна скончыла заснаваны ў кастрычніку 1929-га Аршанскі тэхнікум чыгуначнага транспарту, цяпер Аршанскі каледж Белдзяржуніверсітэта транспарту (1983 - 1986). Працавала тэхнолагам, інжынерам на вядомым аршанскім заводзе "Красный борец" (1973 - 1994), домакіраўніком домакіравання № 3 (1994 - 2000), супрацоўнікам праектнага інстытута "Віцебскаблрэмбуд" (2005 - 2010). Жыве ў Оршы, якую Уладзімір Караткевіч любіў "першым вялікім каханнем, якое не знікне, пэўна, нават з маім жыццём".

Галіна Міхалаўна вышывае шыкоўныя карціны атласнымі і шаўковымі стужкамі. Яе адметныя работы двойчы дэманстраваліся на выставах у Музеі Уладзіміра Караткевіча. На стварэнне радаводу класіка беларускай літаратуры ў 2017 годзе Галіна Ільіна ахвяравала адкрытаму 26 лістапада 2000 года музею асабістыя грашовыя

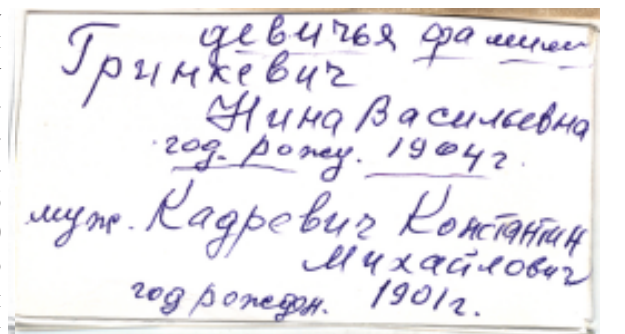
сродкі. Па яе словах, гэта стала данінай вялікай і заслужанай павагі да неардынарнай асобы Уладзіміра Сямёнавіча і яго непаўторнай, неўміручай творчасці

Дачка Ганна і зяць Андрэй жывуць і працуюць медыкамі ў Нью-Ёрку, адкуль даляцелі ў Музей гісторыі і культуры Аршаншчыны малюнак "Славянчак" і каталог прац аршанкі Алены Тылькінай, якая і за акіянам называе сябе беларускай мастачкай. Збываецца мара Уладзіміра Караткевіча - згаданы музей становіцца цэнтрам, які аб'ядноўвае землякоў, што пражываюць за мяжой.

* * *

КАДРЭВІЧ НІНА ВАСІЛЕЎНА нарадзілася 12 снежня 1904 года ў Рагачове. Малодшая сястра маці Уладзіміра Караткевіча Надзеі Васілеўны (25.07.1893, Мсціслаў - 16.12.1977, Менск). Вучылася ў гімназіі ў Рагачове і мясцовым педагагічным тэхнікуме (1920-1923). Працавала настаўніцай малодшых класаў у Кармянскім раёне, дзе выйшла замуж за Канстанціна Міхайлавіча Кадрэвіча (1901 - 1979). Ён скончыў Магілёўскі педтэхнікум (1923-1925) і нейкі час гэтаксама працаваў настаўнікам малодшых класаў. Скончыў Віцебскі ветэрынарны інстытут (1929-1931), пасля якога працаваў ваенным ветурачом на Далёкім Усходзе (1931-1935). Працаваў ветурачом у Чачэрску (1936-1937).

Быў несправядліва рэпрасаваны і асуджаны (1937) за "шкодніцтва" на 10 гадоў і адпраўлены ў турму на той жа Далёкі Усход. Пасля шматлікіх зваротаў жонкі і сваякоў да Надзеі Крупскай і Андрэя Вышынскага справу перагледзелі і праз два гады (плюс год афармлялі дакументы) выпусцілі. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Узнагароджаны медалямі "За ўзяцце Будапешта" (1945), "За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941 - 1945 гг." (1946).

Пасля вайны Кадрэвічы жылі ў гарадскім пасёлку Акцябрскі (1950-1957), а потым пераехалі ў Горкі, дзе галава сямейства працаваў ветурачом у акадэмічных падраздзяленнях. Вырасцілі трох дачок: Таццяну (1927-2004), Ксенію і Надзею (1935-1999). Ксенія Канстанцінаўна нарадзілася ў Кармянскім раёне ў 1931 годзе. Скончыла БСГА (1951-1956). Працавала спачатку асістэнтам кафедры раслінаводства, а пасля абароны кандыдацкай (1970) засталася ў акадэміі дацэнтам кафедры раслінаводства і лугаводства да 1987 года. Жыве ў Горках з дачкой.

(Працяг у наст. нумары.)

Калі будзеце ў горадзе Магілёве і захочаце наведаць самы старажытны музей, то вам трэба ісці ў абласны краязнаўчы музей Еўдакіма Раманава на Плошчы славы. На гістарычным будынку музея ў 2005 годзе была ўрачыста адкрыта памятная шыльда нашаму выбітнаму археолагу і грамадскаму дзеячу Еўдакіму Раманавічу Раманаву. І гэтая пашана слаўтаму дзеячу ў нашым горадзе зусім невыпадковая.

Еўдакім Раманаў (1855 - 1922) - беларускі гісторык, археолаг, этнограф і фалькларыст, краязнавец і педагог. Нарадзіўся ён ў Нова-Беліцы на Гомельшчыне, навучаўся ў гомельскай прагімназіі, затым на курсах настаўнікаў рускай мовы і гісторыі. Потым працаваў настаўнікам, інспектарам народных вучэльняў Віцебскай, Гарадзенскай і Магілёўскай губерній. Быў чальцом Расійскага геаграфічнага таварыства, Таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі, Маскоўскага археалагічнага таварыства, Віцебскага статыстычнага камітэта. Уваходзіў у склад камісіі па ўладкаванні Віленскай публічнай бібліятэкі і музея. Вялікі паслужны спіс, ці не праўда? Усё сваё жыццё, дзе ён не быў, Еўдакім Раманаў аддана і самаахварна працаваў на ніве папулярызацыі і захавання духоўнай і матэрыяльнай культуры беларускага народа. Будучы патрыётам свайго краю, ён добра ўсведамляў значнасць для беларусаў нацыянальнай адметнасці і ў першую чаргу мовы. Вось як ён напісаў у 1891 годзе ў адным са сваіх твораў пра заняўбанасць беларускай мовы: *"Балюча стала беларускаму майму сэрцу такое няведанне навукоўцамі маёй роднай мовы, і, ведаючы беднасць літаратуры беларускай, прыняўся я за збіральніцтва..."*.

Даследчыку было ўсё цікава ў жыцці і культуры беларусаў: жытло, народныя абрады, дзіцячыя гульні, народны каляндар і медыцына, адзенне і мова. За сваё жыццё Еўдакім Раманавіч напісаў больш за 200 працаў па этнаграфіі і фальклору, гісторыі і археалогіі. Да таго ж ён сабраў і надрукаваў больш за 10000 фальклорных твораў.

Гісторыя Магілёўшчыны

"Прыняўся я за збіральніцтва..."

Да 165-годдзя Еўдакіма Раманава

раў. Асноўнай этнаграфічнай працай навукоўцы з'яўляюцца 9 выпускаў "Беларускага зборніка", якія выйшлі ў 1886 - 1912 гадах. Даследчыкі па праву называюць гэтую працу сапраўднай энцыклапедыяй побыту і культуры беларусаў дарэвалюцыйнага часу, якая захоўвае казкі і спевы, вершы і прымаўкі...

У адным са зборнікаў вельмі цікава пачытаць замовы з Магілёўшчыны. Напрыклад, замова ад гадзюкі, вужакі і сліўня: *"Ездзів Юрый по горах, по межах, на язлезных струменах, побывав копьём и гадюк и гадынь, и сливнев, подмежных, подбережных, потколродных, гновяных, водзьяных, и черных, и белых, и зяленых, и вишневых, и полосоватых, и чмарых, и рудых. А ты, старая старуца, свой скот судержжай, рабе божай пухлины на распуццях"*. (Запісана ў мястэчку Нежжава Магілёўскага павета).

Ці замова ад "заломаяў" на збожжы: *"На синяи мори камянь, на тым камяни дуб, на тым дуби тридзевяць кокотов, на тых кокотах тридзевяць гняздов, на тых гняздах тридзевяць сорок, тридзевяць урок от жаночца, от дзювочца, от хлопечца, от мужчыньска, русый волос, чорный волос, рыжий волос, белый волос. Святая святочка, годовыя празнички, ходзция ко мне на помоч; я с словамы, Бог с духамы, як стало, так перастало"*. (Вендаражская воласць, Магілёўскі павет).

А вось замова з вёскі Жыравец (мабыць, Журавец) той жа воласці: *"Маць Марья сына мела, купала, раба божяго уроки выбирала, ис косьцей, ис сустав, з белага цела, з румянаго лица, из русаго волоса, з голоса, што злы зля уракая, сам Бог помога. Сам Бог на помоч, янгали на радось. Маць родзила зарой потперазала, усих яго урагов потоптала, каб косьци ня ломило и сэрца ня сушило"*.

Замова з мястэчка Палыкавічы Магілёўскага павета: *"Жарко сонцо, ясны месяц, три зарницы - родны сястрицы: вутрени заря, повденная заря и вьчерняй; вода Ярданица, твоя матка волняница, ишла ты цемными лясамы, зялеными лугами, крутыми берегами, каменьям, кореньям, помози рабу божаму от уроциц"*.

Замова ад "ляку,

упуду, сцени" з вёскі Чыгірынка Быхаўскага павета: *"Перишом разом, добрым часом. Переполни вымовляю, Господа Бога упрошаю, - бацьковы, мацярыны, и дзювочкия и хлопочкия, и чаловечкия и кошечкия, и собачкия и коровичкия. Помози Господа умовлях, уговорах, Господьних помыслах; стань Господзи у помоч аминь"*.

На думку гісторыка Анатоля Седзіна найбольш плённым у творчай і навуковай дзейнасці Еўдакіма Раманава быў Магілёўскі перыяд 1895 - 1906 гадоў, калі ён служыў інспектарам народных вучылішчаў Магілёўскай губерні і на працягу шасці гадоў (1897 - 1903) быў рэдактарам неафіцыйнай часткі газеты "Магілёўскія губерньскія ведамасці". Менавіта ў гэтыя часы быў зроблены велізарны ўнёсак у справу вывучэння і папулярызацыі гістарычна-культурнай спадчыны Падняпроўя.

У 1897 годзе Еўдакім Раманаў заснаваў Магілёўскі царкоўна-археалагічны музей, які налічваў больш за 6 тысяч экспанатаў. Музей размяшчаўся ў будынку былога кляштара бернардынаў на беразе Дняпра. Экспазіцыя займала тры пакоі - 140 квадратных метраў. Музейныя экспанаты былі ў асноўным са старажытных храмаў і археалагічных раскопак, якія праводзілі Еўдакім Раманавіч і іншыя археолагі: каменныя і жалезныя прылады працы, фрагменты ганчарнага посуду, упрыгожванні, манеты, калекцыя крыжоў.

Абразапісанне ў музеі было прадстаўлена абразамі 16 - 18 стагоддзяў маскоўскага, смаленскага, стараабрадніцкага, магілёўскага пісьма на палатне, дошках, а таксама выражаных з дрэва, медзі і свінцу. Некагорыя з іх былі ў абкладах работы магілёўскіх майстроў А. Воўчака і П. Сліжыка. Былі там шытая шоўкам і золатам плашчаныца 1566 года, срэбная мітра 1758 года магілёўскага архіепіскапа Г.

Каніскага, часткі іканастасаў, царскія брамы, скульптурныя выявы святых. Бібліятэчны адзел музея ўтрымліваў шматлікія богаслужэбныя кнігі 16 - 18 стагоддзяў, да таго ж там захоўвалася мінея, выдадзеная ў Кракаве ў 90-я гады 15 стагоддзя. У архіве музея было больш за 4000 дакументаў пераважна 17 стагоддзя, у тым ліку грамата на Магдэбургскае права Магілёву 1577 года, інвентары горада, замка, воласці 1604 года. У Магілёўскі перыяд Еўдакім Раманаў надрукаваў каля сотні розных даследаванняў, і гэта не ўлічваючы бібліяграфічных нататак.

Навуковец увёў у навуковы ўжытак вялікую колькасць пісьмовых крыніц па гісторыі Магілёва. Даследаваў археалагічныя помнікі горада, даў ім навуковае апісанне. Даследаваў гарадзішчы і курганы ў Буйнічах, Дашкаўцы, Быхаве, Лучыне, Радамлі, Лукомлі і іншых шматлікіх мясцінах.

У 1905 годзе Раманаў вывучаў Пелгееўскае гарадзішча Змяёўка ў Магілёве па праспекце

Міру і правёў археалагічныя раскопкі Магілёўскага замчышча. У межах сучаснага Магілёва на правым беразе Дняпра ва ўрочышчы Гарадчызна ён выявіў і даследаваў комплекс паселішчаў эпох мезаліту, неаліту, і часоў ранняга жалезнага веку, і Старажытнай Русі. Сабраў археалагічную калекцыю, у якой былі прадстаўлены рэчы ўсіх эпох, пачынаючы ад каменнага веку.

Раманаў працаваў над стварэннем археалагічных карт Магілёўскай, Віцебскай і Гарадзенскай губерній. Сабраў звесткі пра больш чым 1000 гарадзішчаў на Беларусі. Вывучаў шматлікія помнікі каменнага і бронзавага вякоў, а таксама зрабіў першую на Беларусі класіфікацыю прыладаў каменнага веку.

Пад рэдакцыяй Е. Раманава ў 1900-1903 гадах выйшла 3 выпускі "Магілёўскай даўніны". Гэта зборнікі краязнаўчых матэрыялаў па гісторыі, археалогіі і этнаграфіі Магілёўшчыны. У зборніках друкаваліся цікавыя звесткі пра каменны крыж з чырвонага граніту 1598 года на дарозе на Вендараж за 15 вёрст ад Магілёва, пра Баркалабаўскі летаніс, манетныя скарбы, Чарэйскі манастыр, Магілёўскі сабор Святога Іосіфа, апісанне граматы Стэфана Баторыя і многае іншае.

Асобны артыкул быў прысвечаны шапавалам мястэчка Дрыбін. Шапавальства - шэрстабітны і валяльны промысел, традыцыйнае мастацтва вырабу з воўны, валяння і качанне галаўных убораў і валёнак. Шапавалы Дрыбіншчыны нават распрацавалі сваю адмысловую таёмную мову, якая вядомая, як "катрушніцкі лемязень". Еўдакім Раманаў склаў слоўнік шапавалаў, які быў прыведзены ў першым выпуску за 1900 год.

Вось некаторыя цікавыя словы, прыведзеныя ў зборніку: *лес - воксім; балота - шальта; зіма - сіворка; ноч - кімка; раница - шуранья; поўнач - лухтавіна; тыдзень - жэўшніца; Бог - Ахвес; царква - хлюса; жанчына - жбахха; хлопец - мікрэц; дзеўка - шыхта; баба - яруха; дзед - ярох; маці - бакитэйка; сын - звінчык; жонка - жбахха; муж - жбан; жаніх - драпелун; бядняк - кухта; шапавал - катрушнік; пастух - лапстыр; млынар - скрыготнік; нос -*

моршчык; язык - лемязень; барада - вірыя; малады - драпелы... Некаторыя фразы шапавалаў выглядаюць вельмі так: *"Дай мне грошай - гурь маньку хавбов", "пайшлі піва піць - похлім кера керыць", "мой брат хварэе - манек хімшае"*.

Пагадзіцеся, цяжка пераацаніць унёсак Еўдакіма Раманавіча Раманава ў вывучэнне Беларускага краю. Даследаваннем спадчыны сьляннага гісторыка-патрыёта займаліся В. Капыцін, Г. Кахановіч, А. Седзін, У. Багамольнік і многія іншыя. Пачынаючы з 2004 года ў Магілёве на базе МДУ імя Аркадзя Куляшова штогод адбываюцца міжнародныя навуковыя канферэнцыі "Раманаўскія чытанні", прысвечаныя памяці вядомага археолага.

Алег Дзьячкоў, Магілёў.

На фота Аксаны Астапавай: 1. Памятная шыльда на будынку Абласнога краязнаўчага музея ў г. Магілёве. 3. Будынак музея Е. Раманава.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алесь Аўласевіч, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алесь Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>

<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>

<http://tbn-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ". Газета падпісана да друку 14.12.2020 г. у 17.00. Замова № 2742. Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес. - 2,65 руб., 3 мес. - 7,95 руб.

Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by